

Finland en de Europese integratiegedachte

Lidwin van Velden

Finland is een uitgestrekt, dun bevolkt land; het aantal inwoners per m² in Finland (15) is slechts 4% van dat in Nederland! Het Finse Bruto Binnenlands Product is één derde van het Nederlandse BBP. Ook Finland is een kleine open economie. De export en import bedragen respectievelijk circa 30% en 25% van het BBP (Nederland: circa 45% en 40%). Dat Finland in het oosten aan Rusland en in het noordwesten aan Scandinavië grenst heeft een belangrijke invloed gehad op de ontwikkeling van het land. Zo zijn er in Finland twee officiële talen: Fins en Zweeds, ook al heeft slechts 5,8% van de Finnen Zweeds als moedertaal. Dit stamt uit de lange periode, van de twaalfde eeuw tot 1809, waarin Finland onderdeel uitmaakte van het koninkrijk Zweden. In 1809 werd Finland geannexeerd door Rusland. Pas sinds 1917 is het een onafhankelijke republiek. In 1995 werd Finland lid van de Europese Unie (EU) na een referendum waarin 56,9% van de bevolking voor stemde. Sinds 14 oktober 1996 neemt het ook deel aan het Europese wisselkoersmechanisme (ERM). De Finse markka fluctueert nu binnen de 15%-bandbreedte van het ERM. Alhoewel Finland is gelegen aan de uiterste oostgrens van Europa en nog maar sinds kort lid is van de EU, lijkt het land zich snel te oriënteren op Europa. Het uiteenvallen van de Sovjet Unie en de mede daarmee samenhangende ernstige economische crisis begin jaren '90 spelen hierbij een rol.

Buitenlandse handel. De handel van Finland met zijn oosterburen is altijd beïnvloed geweest door politieke ontwikkelingen. In de handel met Rusland kunnen drie periodes worden onderscheiden (Laurila, 1995, p.27). Na de afscheiding van Zweden in 1809 werd Finland een Groothertogdom van Rusland. In 1840 werd het Groothertogdom een handelsgebied met eigen tarieven. De export van Finse goederen naar Rusland waren vrij van importtarieven of kenden lagere tarieven dan die voor andere landen. Ook de import van Russische goederen in Finland was merendeels vrij van heffingen. Het aandeel van de handel met Rusland bedroeg over de periode 1861 tot 1916 gemiddeld circa 40%. Een belangrijk exportproduct was papier. Na 1880 nam de handel met Rusland af als gevolg van een economische crisis en toenemend protectionisme in Rusland. Vanaf 1890 importeerde Finland ook haar graan uit Duitsland in plaats van uit Rusland. Aan de vooravond van de Eerste Wereldoorlog had Duitsland de functie van belangrijkste handelspartner overgenomen en tevens was de handel met het Verenigd Koninkrijk uitgebreid. In de periode 1917, het jaar waarin Finland onafhankelijk werd, tot 1944 was het aandeel van Rusland in de Finse handel gemiddeld slechts 2%. In de periode daarna nam dit aandeel weer toe tot 19% in de jaren '80. In 1950 was Finland de eerste markteconomie die een vijfjaarsovereenkomst met de Sovjet Unie ondertekende waarin de ruil van goederen met de Sovjet Unie werd vastgelegd. De procedures werden zo geconstrueerd dat deze aansloten bij de werkwijze van de planeconomie van de Sovjet Unie. Er werd een apart clearing systeem opgezet. Alle betalingen werden uitgevoerd in zogenoemde 'clearing roubles'. Deze roubles konden door bedrijven worden omgewisseld in Finse markka. Dit maakte de handel met Finland voor Sovjet-bedrijven extra aantrekkelijk aangezien hiervoor geen omwisselbare harde valuta's nodig waren. Met het financiële liberalisatieproces, dat eind 1990 werd voltooid, werden ook alle wisselkoersregelingen opgeheven. Als gevolg hiervan en van het uiteenvallen van de Sovjet Unie nam het aandeel van de Sovjet Unie in de Finse handel weer af tot 7% begin jaren '90.

Recessie begin jaren '90. De Finse economie vertoonde in de periode 1988-1990 een sterke economische groei, die gepaard ging met stijgende huizen- en aandelenprijzen. De werkloosheid daalde tot 1,5% in 1990. Deze groei werd grotendeels gefinancierd door (buitenlandse) leningen. Begin jaren '90 kwam de Finse economie in een diepe recessie terecht. In 1991 nam het BBP af met ruim 7%. Gedeeltelijk hing dit samen met de val van de Sovjet Unie, aangezien hiermee de handel met dit gebied, die plaatsvond onder gunstige condities, gehalveerd werd. Deze factor was verantwoordelijk voor 2 procentpunten van de groeidaling

(Landell, 1993, p.16). De belangrijkste oorzaak vormde echter de daling van de binnenlandse vraag. Met name de investeringen namen af als gevolg van hogere financieringskosten en lagere winstniveaus. De werkloosheid nam toe tot bijna 20% in 1993. Het financieringsoverschot van de overheid sloeg om in een snel toenemend tekort, mede als gevolg van de toename van werkloosheidsuitkeringen. De staatsschuld als percentage van het BBP steeg snel van het lage niveau van circa 15% half 1990 naar 60% in 1994. Het sociale zekerheidsstelsel was in Finland in de jaren '80 zodanig uitgebreid dat de doelstellingen verder reikten dan in de meeste andere OECD-landen (OECD, 1995, p. 51). De sociale zekerheidsuitgaven bedragen meer dan één derde van het BBP en ongeveer drie kwart van de totale overheidsuitgaven exclusief rente. Deze cijfers liggen boven het gemiddelde voor de OECD-landen, maar zijn in overeenstemming met het gemiddelde in andere Noordelijke landen (Zweden, Denemarken en Noorwegen). Overigens maakt ook een betaalbare kinderopvang deel uit van dit systeem. Hierdoor zijn de carrière-mogelijkheden van vrouwen vergroot. Tekenend is het relatief grote aandeel van vrouwen in topfuncties (ministers, burgemeesters van grote steden en de president van de centrale bank). De participatiegraad van vrouwen in Finland bedraagt ruim 70%, terwijl het gemiddelde voor de Europese OECD-landen slechts 53% is.

Met de recessie en de daarmee gepaard gaande dalende financiële prijzen kreeg de bancaire sector ernstige problemen. De overheid moest als gevolg van de verslechterende winstpositie en de vermindering van de kwaliteit van de activa een aantal grote banken steunen om de financiële stabiliteit te bewaren. In de periode 1991-1994 hebben de Finse overheid en de Finse centrale bank Suomen Pankki voor 75 miljard Finse markka aan steun verleend, wat ongeveer gelijk is aan 15% BBP. De economische beleidsstrategie die in reactie op de recessie werd gevolgd was exportbevordering. De depreciatie van de Finse markka droeg hieraan bij. Na het loslaten van de koppeling van de Finse markka aan de ecu in september 1992, deprecieerde de markka. Later werd overgegaan op loonmatiging en steeg de arbeidsproductiviteit. Voor 1992 en 1993 werd op centraal niveau tussen werknemers- en werkgeversorganisaties en de overheid een bevrozing van de lonen overeengekomen. Nadat de overheid zich had teruggetrokken en onderhandeling op bedrijfstakniveau had geresulteerd in behoorlijke loonstijgingen, werd in 1995 weer een centraal accord afgesloten voor twee jaar. De Finse concurrentiepositie verbeterde. Het lopende rekening-tekort sloeg om in een overschot, wat wenselijk is gezien de omvang van de buitenlandse schuld. Circa 60% van de staatsschuld is gedomineerd in buitenlandse valuta. Verder nam de industriële

productie toe en bleef de inflatie laag. De ontwikkeling in de binnenlandse sector blijft echter achter bij de exportsector, waardoor de werkloosheid nog hoog is.

Europese integratie. Eind jaren '80 werd de houding van het Finse publiek ten aanzien van toetreding tot de EU positiever. Redenen hiervoor waren het verbeterde imago van de EU en de omwentelingen in Centraal- en Oost-Europa. Het laatste verloor Finland van haar neutrale houding ten opzichte van het Oosten en Westen en onderstreepte de potentiële rol van de EU als anker voor een nieuw Europees veiligheidsbeleid (CEPS, 1994, p. 7). Daarbij kwamen de economische problemen als gevolg van de onrust in de voormalige Sovjet Unie. Finland raakte met het vervallen van de handelsarrangementen met de Sovjet Unie haar verschafter van goedkope energie en een belangrijke exportmarkt kwijt. De Finnen verwachtten van het lidmaatschap van de EU economische voordelen. De president van Suomen Pankki zei (Hamalainen, 1995): 'membership may help to speed up the necessary changes in behaviour and expectations and make the adjustment less costly. The EU will also provide us with a useful framework for policy planning, including a convergence programme, and further enhance the possibilities that the necessary measures will be implemented.' Bij de aanvraag van het EU-lidmaatschap meldde de Finse regering dat Finland ook bij de eerste groep landen zal zijn die tot de monetaire unie toetreden. Hierover zei Hamalainen: 'No doubt, this question will still be much discussed in Finland, and Parliament will have to take the final decision. But the economics of the matter are quite clear, and it seems obvious to me that Finland should join if a single currency area is formed.'

Finland lijkt hard op weg naar deelname aan de monetaire unie. Het voldoet op dit moment aan drie van de vijf convergentiecriteria uit het Verdrag van Maastricht (inflatie, lange rente, wisselkoers) en is wat betreft de andere twee niet verwijderd van de criteria. Het financieringstekort van de overheid in procenten BBP is gedaald van 6,2% in 1994 naar 3,2% in 1996 (criterium: maximaal 3%) en de staatsschuld in procenten BBP bedroeg over 1996 61% (criterium: maximaal 60%). Zweden, Duitsland, het Verenigd Koninkrijk, de Verenigde Staten en Rusland zijn de belangrijkste handelspartners van Finland. Er bestaat een kans dat het Verenigd Koninkrijk en Zweden niet direct overgaan naar de monetaire unie. Dit kan de handel met deze landen bemoeilijken indien hun valuta's depreciëren ten opzichte van de toekomstige euro. Maar ook de handel met andere Europese landen maakt een relevant onderdeel uit van de totale handel van Finland. Verder is de Finse economie nog steeds sterk afhankelijk van de houtindustrie,

waardoor de conjunctuurbeweging kan afwijken van die van andere aan de monetaire unie deelnemende landen. Dit legt een grotere druk op de flexibiliteit van lonen en prijzen. De ernstige economische crisis heeft de Finse bevolking hiervan bewust gemaakt. Wie op de vismarkt van Helsinki loopt moet niet verbaasd staan aangesproken te worden door een visverkoper, die je haarfijn uitlegt wat er volgens hem mis is met het naar Zweeds model opgezette Finse sociale systeem.

In Finland lijkt nog steeds een meerderheid van de bevolking positief te staan tegenover de Europese integratiegedachte. In de andere Noordelijke landen is de houding van de bevolking minder positief. Alhoewel de Zweden in 1991 nog voor toetreding tot de EU stemden, keerde het tij niet veel later. De directe aanleiding hiervoor was: 'Swedish snuff threatened by EC'. De Europese Commissie had namelijk vraagtekens gezet bij de invloed van het gebruik van snuiftabak, een oude traditie in Zweden, op de gezondheid. Dit werd als symbool voor het inperken van de vrijheden gezien en de Zweedse bevolking werd beducht voor de Europese regelgeving. Dit werd bevestigd door de Europese plannen voor een politieke unie, één munt en een Europees veiligheidsbeleid. Verder deed de ernstige economische crisis en de daarmee gepaard gaande hoge werkloosheid terug verlangen naar het oude vertrouwde Zweedse model. In Noorwegen stemde een meerderheid van de bevolking tegen toetreding tot de EU en in Denemarken werd tegen de toetreding tot de monetaire unie gestemd. In Finland daarentegen lijken de voorstanders voor een verdere Europese integratie nog steeds in de meerderheid.

Literatuur

- CEPS, 1994, *The Fourth Enlargement, Public opinion on membership in the Nordic Candidate Countries*, CEPS Paper, 56
- Hamalainen, S., 1995, *Economic policy challenges facing Finland as a member of the European Union*, Rede voor de Industrie- und Handelskammer Frankfurt 22-2-1995
- Landell, M., 1993, 'Will Sweden follow Finland's Path?', *Quarterly Review Sveriges Riksbank*, no 4
- Laurila, J., 1995, Finnish-Soviet Clearing Trade and Payment System: history and lessons, *Bank of Finland Studies*, A:94
- OECD, 1995, *Economic surveys*, Finland, 1995
- OECD, 1996, *Economic surveys*, Finland, 1996